

KICHIK MAKTAB YOSHIDA MATEMATIK TASAVVURLARNI SHAKILLANTIRISHNING NAZARYASI VA METODIKASI

Mamedova Maftuna Muxidinovna

Buxoro davlat pedagogika instituti

Maktabgacha ta'lim kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish nazariyasi va metodikasiga bag'ishlangan. vaqtni idrok qilish, bolalarning maktabga tayyorlik darajasiga qo'yiladigan minimal talablar, oilada va maktabgacha ta'lim tashkilotlarida olib boriladigan metodik ishlarini rjalashtirish kabi masalalarga oid ma'lumotlarga keng o'rin berilgan. Bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish mashg'ulotlarida foydalaniladigan yangi pedagogik texnologiyalar, didaktik o'yinlar ko'rsatib o'tilgan

Kalit so'zlar: maktabgacha tarbiya, miqdor, son, narsalarning kattaliklari, geometrik figuralar, matematik bilim, ta'limiy faoliyatlar, matematik tushunchalarni shakllantirishning mexanizmi.

ТЕОРИЯ И МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ МАТЕМАТИЧЕСКОГО ВООБРАЖЕНИЯ У ДЕТЕЙ

Мамедова Мафтуна Мухидиновна

Бухарский государственный педагогический институт

Преподаватель кафедры дошкольного образования

Аннотация. Посвящен теории и методике формирования математических представлений у детей дошкольного возраста. Обширная информация дана по таким вопросам, как восприятие времени, минимальные требования к готовности детей к школе, планирование методической работы, проводимой в семье и дошкольных образовательных организациях. Демонстрируются новые педагогические технологии и дидактические игры, используемые при обучении развитию математического воображения у детей.

Ключевые слова: дошкольное образование, количество, число, размеры предметов, геометрические фигуры, математические знания,

образовательная деятельность, механизм формирования математических представлений

THEORY AND METHODOLOGY OF FORMING MATHEMATICAL IMAGINE IN CHILDREN

Mamedova Maftuna Mukhidinovna

Bukhara State Pedagogical Institute

Teacher of the Department of Preschool Education

Abstract. It is devoted to the theory and methodology of forming mathematical ideas in preschool children. A wide range of information is given to issues such as time perception, minimum requirements for children's readiness for school, planning methodological work in the family and preschool educational organizations. New pedagogical technologies and didactic games used in classes on the formation of mathematical ideas in children are shown.

Keywords: preschool education, quantity, number, sizes of objects, geometric figures, mathematical knowledge, educational activities, mechanism for the formation of mathematical concepts

Kirish. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga ta'lim berish jarayonini takomillashtirishda bo'lajak pedagoglarning ilmiy va uslubiy ta'minlanganligi, ularning kasbiy tayyorgarligi asosiy masalalardan sanaladi. Ayniqsa, bolalarda matematik tasavvur va bilimlarni rivojlantirish ularning intellektual jihatdan yetuk insonlar bolib ulg'ayishida o'ziga xos o'ringa ega. Matematik bilimlar bolalarga, ular nimani bilib olganliklari va nimaning uddasidan chiqa olishlarini hisobga olgan holda. aniq t'zim va ketma-ketlikda beriladi maktabgacha ta'lim tashkiloti xodimlari - tarbiyachilarni maktabgacha yoshdagi bolalarda ilk matematik tasavvurlarni shakllantirish va rivojlantirishning ilmiy hamda metodik asoslari bilan tanishtirishdan iborat. ana shu ilmiy-nazariy asoslar, bu jarayonda qo'llanishi maqsadga muvoliq bo'lgan zamonaviy ta'lim texnologiyalari, didaktik o'yinlar. usul va vositalar masalasi yoritildi. Ushbu o'quv qo'llanma maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish nazariyasi va

metodikasiga bag'ishlangan. Turli yosh guruhidagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish ta'limining asosiy didaktik tamoyillari, bolalarda miqdoriy tasavvurlarni rivojlantirish, ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarda predmetlar miqdorini idrok qilish, esda olib qolish va taqqoslashning o'ziga xos xususiyatlari, sanash faoliyatining rivojlanish bosqichlari, vaqtni idrok qilish, bolalarning maktabga tayyorlik darajasiga qo'yiladigan minimal talablar, oilada va maktabgacha ta'lim tashkilotlarida olib boriladigan metodik ishlarni rejalashtirish kabi masalalarga oid ma'lumotlarga keng o'rin berilgan. Bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish mashg'ulotlarida foydalaniladigan yangi pedagogik texnologiyalar, didaktik o'yinlar ko'rsatib o'tilgan.

Bolalarning matematik tushunchalarni muvaffaqiyatli o'zlashtirishi, ularning idrokimi, ya'ni sensor tuyg'ularini o'stirish bilan bevosila bog'liqdir. L'mumkishtinsh va absraktlashtirish qobilivali predrr'.etlarning xususijatlarir.: ur;k;!ash va shu xususi\allarga qarab mazkur predmc'Jarni bir- biriga taqqoslash hamda gumhlarga ajratish asosida o'sib boradi. Shuning uchun bola maktabga borguniga qadar unda matematik tasavvurlarni shakllantirish uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlarida barcha o'quv-tarbiya ishlari bir-biri bilan uzviy bog'liq ravishda ish olib boriladi. Fan-texnika nihoyatda rivojlanayotgan bugungi davrda bolalarning turli sohalardagi tajribalarni sodda holda va ulardan amaliyotda foydalana olishi uchun ularning maktabgacha yoshdan kerakli va zarur bilimlarni egallashlariga jiddiy e'tibor berishimiz lozim.

Ayniqsa, matematik bilimlar bola hayotida, uning har tomonlama katta ahamiyatga ega. Ilk matematik tushunchalarning qanchalik aniq va mustahkam bo'lishi bolalar tafakkurining, ulardagi analiz va sintez, mantiqiy fikrlash, xulosa ehicarish jarayonlarining kuchli bo'lishini tu'minlaydi. Bizga ma'lumki, sodda matematika orqali maktabgacha yoshdagi bolalar son va sanoq, geometrik shakllar, vaqt va fazo haqida, kattaliklar haqida bilimlarni oladilar. Bu bilimlar yordamida bolalar idrok qilinadigan obyektlarning xususiyatlarini analiz va sintez qilish,

taqqoslash va umumlashtirishning eng sodda bog‘lanishlari hamda ular orasidagi munosabatlarni tushunib oladilar

. Xorazmiy saroyda barakali ijod qilib, Sharqning astlabki akademiyasi («Bayt ul-Hikmat») «Donolar uyi» da faol ishtirok etdi. Xorazmiy juda ko‘p asarlar yaratgan bo‘lsa ham, ularning hammasi bizga yetib kelmagan. Xorazmiyning arifmetika va algebraga oid asarlari matematika tarixida yangi davrni o‘rta asrlar matematikasi davrini boshlab berdi, hamda matematikaning keyingi asrlardagi taraqqiyotiga beqiyos hissa qo‘shdi. O‘quvchilar algebra, algoritm so‘zlarini ko‘p eshitishgan. Algebra matematikaning katta bir bo‘limi, algoritm esa hozirgi zamon hisob texnikasining, matematikasining asosiy termini. Algebra, algoritm so‘zlari matematik, astronom va geograf, hozirgi zamon algebrasining otasi Al-Xorazmiy nomi bilan bog‘liqdir. Uning «Al-jabr valmuqobala» risolasi keyinchalik Yevropada «algebra» deb ataladigan bo‘ldi. Ayni shu asar tufayli Al-Xorazmiy nomidan XII asr boshlarida «algoritm» termini paydo bo‘ldi. Xorazmiyning matematikaga oid shoh asarlari Fapb va Sharq xalqlari tillariga tarjima qilinib, ko‘p asrlardan buyon qo‘llanma sifatida xizmat qiladi. Xorazmiyning «Hind hisobi va sonlari haqida», "«Al-Jabr”, «Arifmetika», «Marmar soat haqida», «Yer surati», “Tarix kitobi”, «Yahudiv eralari va bayramlari» haqida asarlari, ayniqsa, ma’lum va mashhurdir. Uning «Ziji» nomli asari dastlabki astronomik asar sifatida Sharqdagina emas, Garbda ham shu fan rivoji uchun katta xizmat ko‘rsatgan.

Matematik bilimlar bolalarga ma’lum tizim va izchillikda berilishi, bunda yangi bilim kamroq miqdorda, ya’ni bolalar o‘zlashtirib oladigan darajada bo‘lishi kerak. Shuning uchun ham bir vazifa bir qancha mayda qismlarga bo‘linib, ular birin-ketin o‘rganib boriladi. Tarbiyachi har bir yosh guruhining dasturi qanday tuzilganini bilishi lozim. Bu unga o‘z guruhidagi bolalarning matematikaga doir bilim darajalarini aniqlash uchungina emas, balki maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarda boshlang‘ich matematik tasavvurlarni o‘stirish yuzasidan olib boriladigan barcha ishlar tizimida har bir ta’limiy faoliyatning qanday muhim rol

o'ynashi va o'rin egallashini ko'z oldiga keltirish uchun ham imkon beradi. Zero, ta'lim-tarbiyani izchil rivojlantirish ona Vatanga sadoqatli, bilimli, chinakam komil insonlarni voyaga yetkazishning asosiy shartidir. Ilk matematik tushunchalar bolalarning yoshiga mos tarzda qiziqarli qilib o'ri-atilsa, samarali natijalarga erishiladi. Matematik tushunchalarni rivojlantirishda bo'lgan barcha izlanishlar quyidagi ikki asosiy yo'nalishda olib borilmoqda:

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni o'qitish o'ziga xos xususiyatlarga ega. Maktabgacha ta'lim yoshida yechilishi kerak bo'lgan vazifalar hal qilinmasa, maktabda o'qitish muvaffaqiyatli bo'lmaydi. Bu vazifalardan biri aniq bilimlar va tafakkur usullaridan abstrakt bilim va usullarga o'tishdan iborat. Bu xil o'tish saviyasi, ayniqsa, matematika o'qitish uchun zarurdir. Bunday saviyaning bo'lmasligi yoki yetarli bo'lmasligi ikki tomonlama qiyinchilikka olib keladi. Bir tomondan, maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar ko'pincha maktabga mavhum matematik usullarni egallagan holda keladilar, ularni bartaraf qilish juda qiyin bo'ladi.

Tekshirishlar shuni ko'rsatmoqdaki, maktabgacha yoshdagi bolalarga matematika o'qitishda o'tish saviyasi mazmuni quvidagilardan iborat: Birinchidan, shunday faoliyat va masalalarni o'zlashtirish kerakki. Ularda matematik operatsiyalarni qomlashning zarurligi bolalarga yaqqol ko'rinib turadi. Bu, bir tomondan, bolaning amaliy faoliyati bilan bevosita bog'liq (tenglashtirish, taqqoslashga oid) masalalar, ikkinchi tomondan, ularga shunday shartlar kiritiladiki, bunda mazkur masalalarni matematik vositalardan foydalanmay turib (masalan, fazoda ajratib qo'yilgan ikki to'plamni amalda tenglashtirish) amalga oshirish mumkin bo'lmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Zankov, L.V. (1982). Psixologiya va maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasi. Moskva: Pedagogika.
2. Akhmedov, A. (2013). «Bolalarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini o'rganish.» Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi.

3. Mirzaeva, Z. (2021). «Oila va jamiyatda bolalar tarbiyasida pedagogik metodlar.» Xalq ta'limi va tarbiya, 3(15), 20-24.

4. Javlonov, K. (2020). «Pedagogik yondashuvlar va ularning ijtimoiy rivojlanishga ta'siri.» Ta'lim va ilm-fan, 6(18), 38-42.